

SZENT BERNÁT MISZTÉRIUMA.

(RÉSZLET EGY UTINAPLÓBÓL.)

Menthon-Saint-Bernard.

Egymásután kapaszkodnak a Citroënek, Renaultk és Peugeotk a várkastély felé vezető meredek hegyi úton. Elhagyták a kis falut, Menthon-Saint-Bernardot (600 lakos, 1 Palace-Hotel, 4 egyéb szálloda, hajtóállomás és Taine sírja). Egy tekintet visszafelé s a fák közül kicsillámlik az Annecy-i tó. Tó azúrja, ég azúrja között a hegyek zöld koszorúja, Semnoz, Szavója Rigije; távolabb a Nemoursok várának romja fénylik a nap aranyporában, messzebb sejtjük Duing várkastélyának romjait, a talloiresi híres apátságot, balra az enyhe dombokat, tóparti falvakat, az egész szelíd lankás tavi vidéket, Theuriet és Henri Bordeaux regényeinek színhelyét. A tavon kis gőzhajó, az is vendégeket hoz Annecy-ból. Egy-két kapaszkodó és forduló után kibukkan a menthoni sasfészek, donjonjaival, hegyes tornyaival, amelyeket lőrések szagatnak meg. Az egész úgy nyúlik ki az erdőalkotta óriási virágkosárból, mint valami romantikus vízió a völgyetzáró szikla alatt. Falán a Menthon grófi család oriflammeja: ezüst oroszlán kék pólyával hasítva. Mellette Szavója ősi lobogója: piros alapon keskeny fehér kereszt. Szent Bernát várának terraszán nagy a nyüzsgés-mozgás: a publikum várja az előadás megkezdését *Az ifjú menthoni Szent Bernát Csodálatos Históriajának* bemutató előadását. A hagyomány szerint menthoni Szent Bernát 924-ben született e várban, hatalmas feudális bárói család sarjaként. A család birtokai és juriszdikciója Genfig terjedt akkor-tájt s a környéken nála hatalmasabb csak a szuverén szavójai grófi dinasztia volt s a szintén szuverén geníi és Faucigny grófi házak. Az ifjú lovag, odahagyva birtokot, világi hatalmat és örömeket, korán belépett a nagyhírű aostai kolostorba, búzgósága, tudománya (és bizonyára nagyon magas származása) folytán hamarosan apát lett. A Franciaországból Rómába irányuló zarándokút az aostai *cité*-n vezetett át, Bernát a közelből látta, tanulmányozta a zarándokutak ezer nehézségét. A középkori keresztény ember életében nagyon fontos volt a zarándoklás. Kultúrhistoriai jelentőségét most kezdik érdem szerint méltatni. Rómát keresték föl elsősorban a hívők, de a többi híres zarándokhelynek is megvolt a maga hú közönsége. Nemcsak lelkieben gazdagodtak azok, akik egy ilyen zarándokutat megtettek, de élettapasztalatokat szereztek, világot láttak, tanultak, sőt vásároltak is, árút cseréltek. Kicserélték egymás legendáit is, lovagi históriákat. Bédier kutatásai nyilvánvalóvá tették, hogy a *chanson de geste*ek zarándokközpontokon keletkeztek, ezeken a nagy étappe-állomásokon, ahol a hívők — a mai turisták ősei — testi és lelki szükségleteiről gondoskodó Egyház külön jocularokat tartott, hogy a pihenőkön épületesen szórakoztassák a keresztényeket. A szórakoztatás egy módja volt történeti hőseinek recitálása, amelyeket tudós, de a nép nyelvét is jól ismerő lelkes barátok írtak. A legendákat, históriákat szétvitték a jámbor zarándokok az egész latin-keresztény Európába, így a compostellei Szent Jakab legendáját a Duna-Tisza közére, hogy fölfrissítsék; új részletekkel bővítsék a hős

Szent László királyról szóló kegyes legendát. De temérdek veszélyel is járt a zarándoklás. A ki nem kerülhető, de egyébként minden emberi településtől, kultúrától távollevő, elhagyatott szorosokon, hágókon rablóbandák fosztogatták és gyilkolták az ájtatos utasokat. A legszörnyűbb hely az akkori Mont-Joux volt; ezen a hegytetőn tanyáztak a legelvetemültebb zsványok. Mont-Joux latinul: *Mons Jovis*, ehhez a névhez költötték azt a hiedelmet, hogy Jupiter-szobra képében maga a Sátán lakozik ottfönn és csap le minden tizedik zarándokra az ő tizedét szedve vérükön. Bernát fölismerte a veszélyt, ami ebben a középkori betyárromantikában rejlett; a zarándoknép nyomorúságának véget vetett, kiverte a rablókat tanyájukból és azon a helyen hospiciumokat alapított. Ma is áll Szent Bernát hegyén két és félezer méter magasságban az ősi monostor helyén a nagy menedékház és kolostor; régen a zarándokok oltalma, aztán a vándorlóké, kereskedőké is. Mindenki ismeri a szép történeteket a barátok és hű munkatársaik: a bernáthegyi kutyák megmentette utasokról. (Ma is — az automobil és motorbicikli korszakában — kitér a menedékház kapuját — megható *anakronizmus* — minden turista előtt.)

A legenda.

Szent Bernát legendáját Richard de la Val d'Isère redakciójában a Bollandisták *Acta Sanctorum*-jában olvashatjuk (Jún. 3.). A legenda magja az, hogy az ifjú báró a házassága előtti napon elmenekül a szülői háztól, elveri magától a földi vágyakat és Istennek él azontúl. Nem nagy tudomány kell annak megállapításához, mennyire hasonlít ez a történet Szent Elek legendájához, amely a francia irodalom legrégebb gyöngye. A régi Szent Elek legenda hamarosan népszerű lesz az Alpeselek vidékén s valószínűleg csak úgy ráalkalmazták az itt jobban ismert és kedvelt szent emberre. Vagy talán maga Mentthoni Bernát határozta el magát a legenda hatása alatt a nagy lépésre, hogy odahagyjon menyasszonyt és szülői várat. Ebből a legendából formálta a XV. században egy költői vénájú bernáthegyi barát, rendje alapítójának tiszteletére, a *Mystère de Saint Bernard de Menthon*. Elolvastam a lithurgiai drámát a mentthoni tópart gesztenyefái alatt és kissé sajnáltam, hogy nem ezt adták elő a szent milléniumán, ezt a naív, kedves, de lithurgiai részletekkel erősen súlyosbított misztériumot.

Az előadás.

Nem az eredeti misztériumot hozták színre, hanem Henri Ghéon három „nap“-ra osztott átdolgozását. Ghéon sokszor és mindig szerencsés kézzel újított középkori témákat. A Szent Elek-legendából formálta *Le pauvre sous l'escalier*-t. A *felakasztott és leakasztott ember farce*-a pedig a francia színpad nagy sikere volt. Tökéletes formaérzék, meleg, belső vallásos áhítat, finom kompozíció, a középkori és modern gondolat bravúros alliance-a Ghéon drámájának külön és elismert helyet juttatnak a mai francia drámairoda-

lomban. A háború elején indult a siker útjára. Nagyon melegen fogadták akkor a *Poilu misztériumát*, amelyre nagyon hasonlít Molnár Ferencünk *Fehér felhője* (Ghéon 1915 elején írta, Molnár 1916 végén szerezte a darabot). Claudel és Ghéon, e két név jelenti a mai katolikus francia drámaköltészetet. (Lesz-e valaha színház Budapesten, amelyik adni fogja Claudel-t vagy Ghéon-t? A „hitetlen“ franciaországban állandóan nagy sikerrel játszik). Az előadásokat Menthonban és Annecyben persze nagyszabású társadalmi előkészületek előzték meg. Hat előadás lesz, az elsőnek díszelnöke a Haute-Savoie megye prefektusa, a másodiké az annecy-i tudós *Académie Florimontaine* elnöke, a harmadiké a menthoni községi bíró, a negyediké Menthon grófja, odaváló képviselő, az ötödiké Florent du Bois de la Villera bel Ö Magassága, Annecy püspöke, a hatodiké Lavorel kanonok, a Szalézi Szent Ferencről elnevezett Akadémia elnöke. A szereplők műkedvelők, a *Vieux-Colombier* egy színészét kivéve. A fiatal menthoni Bernát, a későbbi szent, szerepe az ifjú Bernard de Menthonra, a grófi cím örökösére van bízva, a Sátánt Vizy grófja alakítja, Marguerite de Miolans-t, az elhagyott menyasszonyt Ghislaine de Menthon grófkisasszony játssza, egy udvarhölgy szerepét a kis Roussy de Sales grófnő, Szalézi Szent Ferenc valamely dédunokahúga, a többi szerepeket a környékbeli intelligencia tagjai. Igen jók voltak még a póstamesterné leánya, az egyik hoteltulajdonos két fia, az annecy-i liceum tanárai, azonkívül, a statiszták sorában, a menthoni gróf három kisfia. Az Isten fiát a premieren maga a szerző játssza, aki szívesen vesz aktív részt darabjai előadásában (úgy látszik, a francia szerzőknek ez a divatos *violon d'Ingres*jük, Sacha Guity, Tristan Bernard folyton föl lépnek). Sokkal jobb szerző, mint amilyen színész. A színpadot a kastély terraszán ácsolták össze; a középkori színpad hagyományait respektálva csak a legszükségesebbekre szorítkoztak. Középen a klostrom bejárata, fölötte a menyország, ahonnan Isten fia fog időnkint beleavatkozni a darab menetébe a Szent Szűz, Gábor arkangyal és Szent Miklós társaságában, balra Jupiter szobra és az ördögök rejtekhelye, jobbközépen a várkastély tornáca, még jobbra Bernát szobája az ablakkal. De a díszletek között kellene felsorolni a várat, az erdőborította hegyeket, a tavat, egész Szavóját, amely tanúja volt ezer éve az ifjú Bernát gyermekévéinek, kemény és jámbor elhatározásának, menekülésének és hősi küzdelmének . . . Van-e ennél magasztosabb és pittoreszkebb keret?

A misztérium.

Az első „nap“ a zarándokok szenvedését ábrázolja: a Sátán, Jupiter szobrába rejtözve, rácsap a kegyes utasokra és elragadja a tizediket, a kegyes, bátor Bonaventúrát. Az aostai monostor apátja a Szent Szűzhez könyörög, miután a többi kilenc elsírja előtte társuk szomorú sorsát, legyen irgalmas a jószándékú utasemberekhez, zarándokokhoz és küldjön le nekik pártfogót. Az ifjú Bernát, Menthon urának elsőszülöttje, megérkezik. Nemrég fejezte be tanulmányait a párisi nagy hírű *studium generalen*. Apja közli vele elhatáro-

zását: el fogja venni feleségül Marguerite-ot, a Miolans-ház virágját. Bernát kérleli apját, hagyjon időt a válaszra, mivel más hivatást érez magában. Életét Istennek és a keresztényeknek óhajtja szentelni. Apja némi aggodalommal veszi észre, hogy Párisból a fegyverforgatásban és gavalléros szolgálatokban járatos lovag helyett papos embert kapott vissza, sietteti a házasságot. A második „nap“ az esküvő előestéje. Apja parancsának engedelmességgel, másnap meg fog esküdni a szép Margittal, aki úgyis teljesen meghódította. De az utolsó éjszakán, legyőzve a kísértő testi vágyakat, mind világosabban látja misszióját és Istennek vele való szándékát. Elhatározza, nagy belső tusakodás után, hogy elmenekül. Az ajtót zárva találja, de védőszentje, Szent Miklós, megsúgja, hogy az ablak vasrácsa engedni fog. Leugrik a feneketlen mélységbe, baja nem esik, mivel Szent Miklós veszi karjaiba.

(E felvonás után az egész publikum körüljár a várfalakon s különösen azt az ablakot veszi szemügyre, amin keresztül Bernát kiugrott).

A harmadik „nap“ szomorúság napja a két családban. A Miolansok majdnem háborút izennek a Menthonoknak, de Marguerite kibékíti a két családot, mivel sejtí vőlegénye távozásának nemes motívumait. Kijelenti, hogy kolostorba vonul. Bernát közben jelentkezik az aostai klastromban. A haldokló öreg apátnak Jézus megüzeni a jó hírt: méltó utóda érkezett, Bernát. Bernát apát kiűzi a Sátánt a Jupiter-szoborból, láncra veri ördögeivel együtt s mostmár baj nélkül haladhatnak át a zarándokok a Joux-hegyen. Az ördögökön és más brigantikokon nyert győzelem emlékére és Isten dicsőségére Bernát megalapítja a nagy- és kisszentbernáthegyi hospíciú-mokat.

A közönség lelkesen tapsol. A szereplők minden felvonás végén végigvonulnak a színpadon, mindegyik a maga attribútumával. Szent Miklós például áldást osztogat. (A publikum sorában néhány kispap fejét csóválja.)

Henri Ghéon darabja igazi költő, vallásos lelkű ember és öntudatos művész munkája. Sok mélység, keresztényi alázat árad el misztériumában. Egy-egy zárt formában írt rész, pl. Bernát imája védőszentjéhez, imái Istenhez, egész Villon-i mélységekig ér. Sok helyütt már annyira is Villon, hogy szinte „à la manière de . . .“ De nem is lehet csodálni. Villon, Verlaine mellett, a francia irodalom legigazibb lírikusa. Lelke mélyéig keresztényen, bár igen esendő. Kongeniális költő, amilyen Ghéon, aki ugyanabból az inspiráció-forrásból merít, szükségkép hasonló eredményre jut. A XV. századi bernáthegyi barát misztériuma a Szentnek misztériuma. Ghéoné azonban még az áldozatkészség, a szolgálni kívánás és az elhivatottság költeménye is; a *derék ember* apotheózisa, aki megkötözte a bűnt. A *moralis* belőle az, hogy életünk nyugalma és lelkünk békéjét nem adják ingyen. Meg az, hogy — bár minden nagy munkához erős emberek kellenének — itt lenn csak gyenge, esendő emberek járnak, de némelyik közülök akarátára, hitére és lelkiismeretére támaszkodik és győz.

A többi tanulság.

A közönség kitódul, a falu s a kikötő felé igyekszik. Sorában egy magyar más tanulságokat is levon magában. Akármít beszélnek, mégis igaz az, hogy van valamiféle lelki harmónia Franciaországban a különböző osztályok és hittek között a kultúrán keresztül. Milyen finom és élénk a hagyomány kultusza itt! A közös nemzeti múltat tisztelik, amiben benne vannak a francia szentek, éppúgy, mint a forradalom tábornokai. Van kitartás, munka, összetartás, amellyel a legkülönbözőbb világnézetű és pártállású emberek és testületek ezt az előadást kitervezték, a darabot megírták, megrendezték, betanították, okosan reklámozták és sikerre vitték. A rendezés is milyen becsületes és hibátlan! Ezt is kezdik jól tudni a franciák. Különhajók, autocar-ok, fönt a várban minden kényelem; ízlés és nyugodtság, amely az előadásban, a kísérő zenében, a közönség magaviseletén, mindenütt megnyilvánul. (Vajjon ki írna nálunk Szent László-misztériumot és vajjon hol lehetne azt ilyen rendezésben előadatni?)

(Genf.)

Baranyai Zoltán.